

DE SUSTERHOEVE

ERFINRICHTINGSPLAN

KNUVENDIJK 1 LEMELERVELD

D»CONCREET.

Duurzaam advies

INHOUD

1. Inleiding	3
2. Beleid	4
2.1 Omgevingsvisie	4
2.2 Landschapsontwikkelingsplan	7
3. Karakteristiek	9
3.1 Landschap	9
3.2 Erf	10
4. Het Plan	12
4.1 Advies Oversticht	12
4.2 Wensen familie	14
4.5 Terugkoppeling beleid	15

1. INLEIDING

De familie Veltmaat/Harink heeft grote plannen voor het erf aan de Knuvendijk 1 te Lemelerveld. Zij willen het agrarische erf veranderen in een woonerf in combinatie met een woonvorm voor mensen met een verstandelijke beperking. Het woonhuis wordt momenteel gerenoveerd en de familie wil verder met de ontwikkeling van het achterhuis, waar de woonvorm gerealiseerd moet worden. Het achterhuis wordt gerenoveerd en geherstructureerd tot appartementen en een ruimte voor de dagbesteding. Het bijgebouw wordt ook opgeknapt en het erf krijgt een groene jas. Het karakteristieke woonhuis blijft intact.

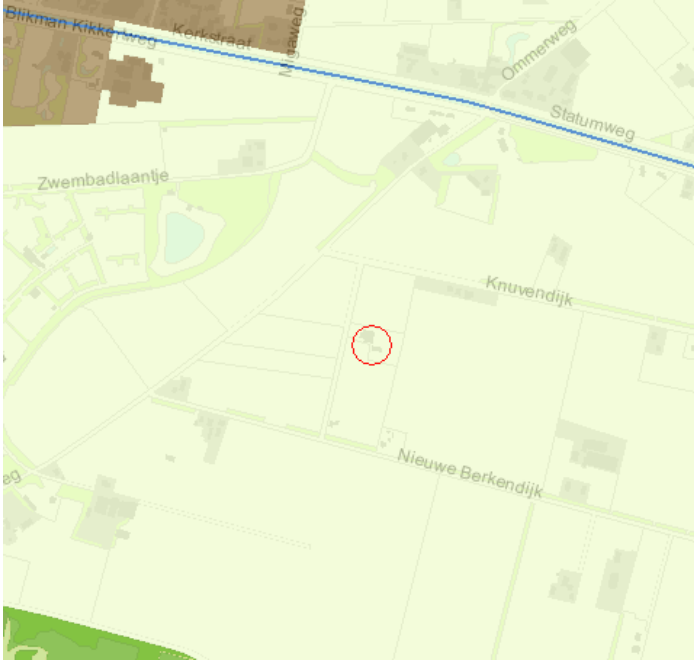
Voor het opstellen van een landschapsplan voor het erf is D»Concreet benaderd. In dit rapport wordt het plan voor het erf verbeeld en beschreven. In hoofdstuk 2 staat het beleid beschreven. In hoofdstuk 3 wordt de karakteristiek van het landschap en het erf benoemd. In hoofdstuk 4 komt het plan aan de orde, waarbij de wensen van de familie en het advies van het Oversticht zijn meegenomen.

2. BELEID

2.1 OMGEVINGSVISIE

In juli 2009 is de Omgevingsvisie Overijssel vastgesteld. In dit document schetst de provincie haar visie op de ontwikkeling van de fysieke leefomgeving. De ambitie van Overijssel is een vitale samenleving tot ontplooiing te laten komen in een mooi en vitaal landschap. Ruimtelijke kwaliteit staat hierbij centraal.

ONTWIKKELINGSPERSPECTIEF

De kaart Ontwikkelingsperspectieven Groene omgeving geeft op hoofdlijnen weer welke ontwikkelingsperspectieven de provincie in de Groene omgeving ziet. Het plangebied valt binnen de legenda eenheid 'buitengebied accent productie, schoonheid van de moderne landbouw'. Er is sprake van verweving van functies. Ten zuiden van het plangebied ligt een donkergroene zone: EHS. Dit betekent dat er ruimte ingericht moet worden voor de ontwikkeling van natuur (EHS, Natura-2000, ecologische verbindingzones). In de buurt van het plangebied zelf ligt een ecologische verbindingzone die verschillende natuurgebieden en habitats met elkaar verbindt.

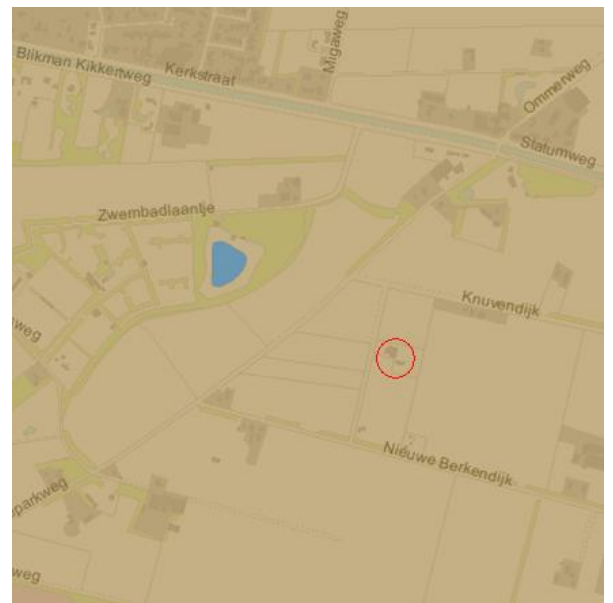
Figuur 1: Ontwikkelingsperspectieven (grijze kleur: buitengebied accent productie)

GEBIEDSKENMERKEN

Het basispalet in onze provincie is mooi en veelkleurig. Al die gebieden hebben een bepaalde karakteristiek en kenmerken, die de provincie met de Omgevingsvisie wil versterken en vernieuwen. Om het spectrum aan verschillende gebiedskenmerken inzichtelijk te maken zijn deze gegroepeerd in vier 'lagen'.

1. Natuurlijke laag

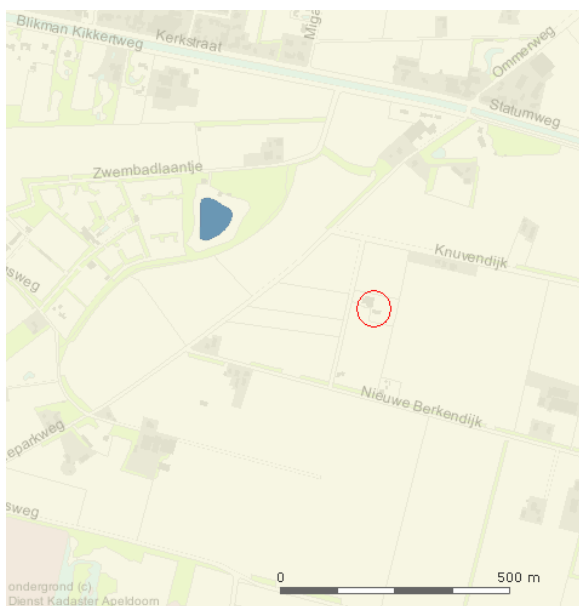
De natuurlijke laag is ontstaan doordat abiotische (ijs, wind, water, etc.) en biotische (plant en dier) processen inwerken op de ondergrond van bodem en geologie. Het plangebied behoort tot de dekzandvlakte. De dekzandgronden beslaan een groot gedeelte van de provincie. Na de ijstijden bleef er in grote delen een reliëfrijk - door de wind gevormd - zandlandschap achter, dat gekenmerkt wordt door relatief grote verschillen tussen hoog/droog en laag/nat gebied. Soms vlak bij elkaar, soms verder van elkaar verwijderd. De ambitie is de natuurlijke verschillen tussen hoog en laag en tussen droog en nat meer sturend en beleefbaar te maken. Als ontwikkelingen plaats vinden, dan dragen deze bij aan het beter zichtbaar maken van de hoogteverschillen en het watersysteem.

Figuur 2: Natuurlijke laag (kleur bruin: dekzandvlakte)

2. Agrarisch cultuurlandschap

In het agrarisch cultuurlandschap gaat het om de invloed van de mens op de natuurlijke omstandigheden. Landschappelijke structuren zijn belangrijke dragers geworden van het cultuurlandschap: deze kwaliteit vraagt om samenhang. Het plangebied behoort tot het jonge heide en broekontginningslandschap veengebieden.

Figuur 3: Agrarisch cultuurlandschap: kleur grijs: jonge heide en broekontginningslandschap veengebieden

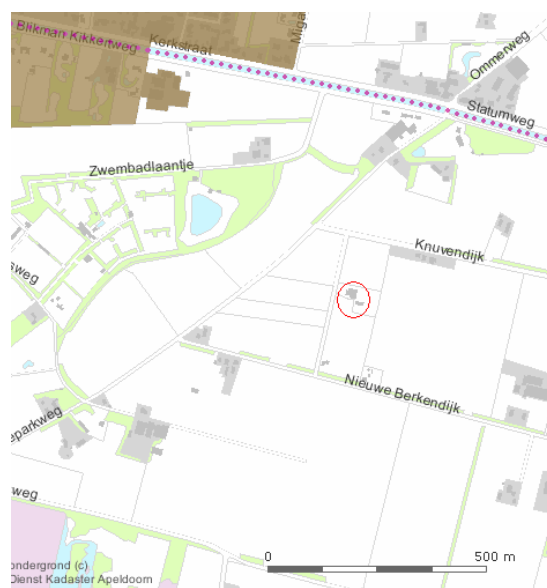
De grote oppervlakte aan - voormalige - natte en droge heidegronden was oorspronkelijk functioneel verbonden met het essen- en oude hoevenlandschap: hier werd geweid en werden de plaggen gestoken voor in de stal: in de stal bemeste plaggen dienden als structuurverbeteraar en bemesting voor de akkergronden op de essen. Na de uitvinding van de kunstmest ging deze functie verloren en werden de gronden grotendeels in cultuur gebracht. Aanvankelijk kleinschalig en min of meer individueel door keuterboertjes, later werd de ontginning planmatig en grootschalig aangepakt. Daarnaast zijn vanaf 1750 vanuit de landgoederen en buitens ook veel van de voormalige heidegronden voor de jacht en houtproductie bebost. Dit heeft geresulteerd in grote en kleinere landbouwontginningslandschappen en in landschappen van grote boscomplexen en (nooit ontgonnen) heidevelden. De landbouwontginningen bestaan uit relatief grote open ruimtes, deels omzoomd door boscomplex. Erven liggen als blokken aan de weg geschakeld. Wegen zijn lanen met lange rechtstanden. De schaal van de agrarische erven wordt steeds groter.

Daarnaast transformeren landbouwerven tot burgererven met bijbehorende vormen van grondgebruik. Het werklandschap verandert langzaam in een vrijetijds- en consumptielandschap. Door de broze samenhang en de geringe eigenstandige kwaliteit van dit landschapstype valt het uiteen in afzonderlijke onderdelen en/of verschuift het accent in de beleving van de open ruimte naar de bedrijfskavel. De ambitie is ruimtelijke kwaliteit van deze gebieden een stevige impuls te geven en soms een transformatie wanneer daar aanleiding toe is. De dragende structuren worden gevormd door het landschappelijk raamwerk van lanen, bosstroken en waterlopen, die de rechtlijnige ontginningsstructuren versterken. Binnen deze raamwerken is ruimte voor verdere ontwikkeling van bestaande erven en soms de vestiging van nieuwe erven, mits deze een stevige landschappelijke jas krijgen. Als ontwikkelingen plaatsvinden in de agrarische ontginningslandschappen, dan dragen deze bij aan behoud en versterking van de dragende lineaire structuren van lanen, bosstroken en waterlopen en ontginningslinten met erven en de kenmerkende ruimtematen.

3. Stedelijke laag

In de stedelijke laag is de koppeling van de dynamiek van de stedelijke functies aan het verbindend netwerk van wegen, paden, spoorwegen en kanalen een belangrijk ordenend principe.

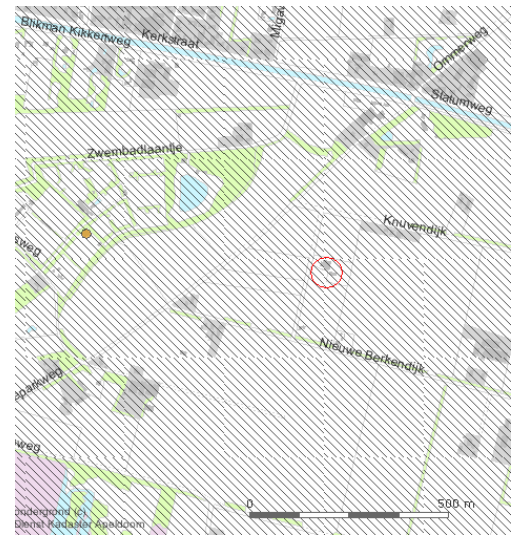
In deze kaartlaag staat het Overijssels kanaal ten noorden van het plangebied benoemd. Voor dit plan verder niet van toepassing.

Figuur 4: Stedelijke laag, Overijssels kanaal ten noorden van het plangebied

4. Lust- en Leisurelaag

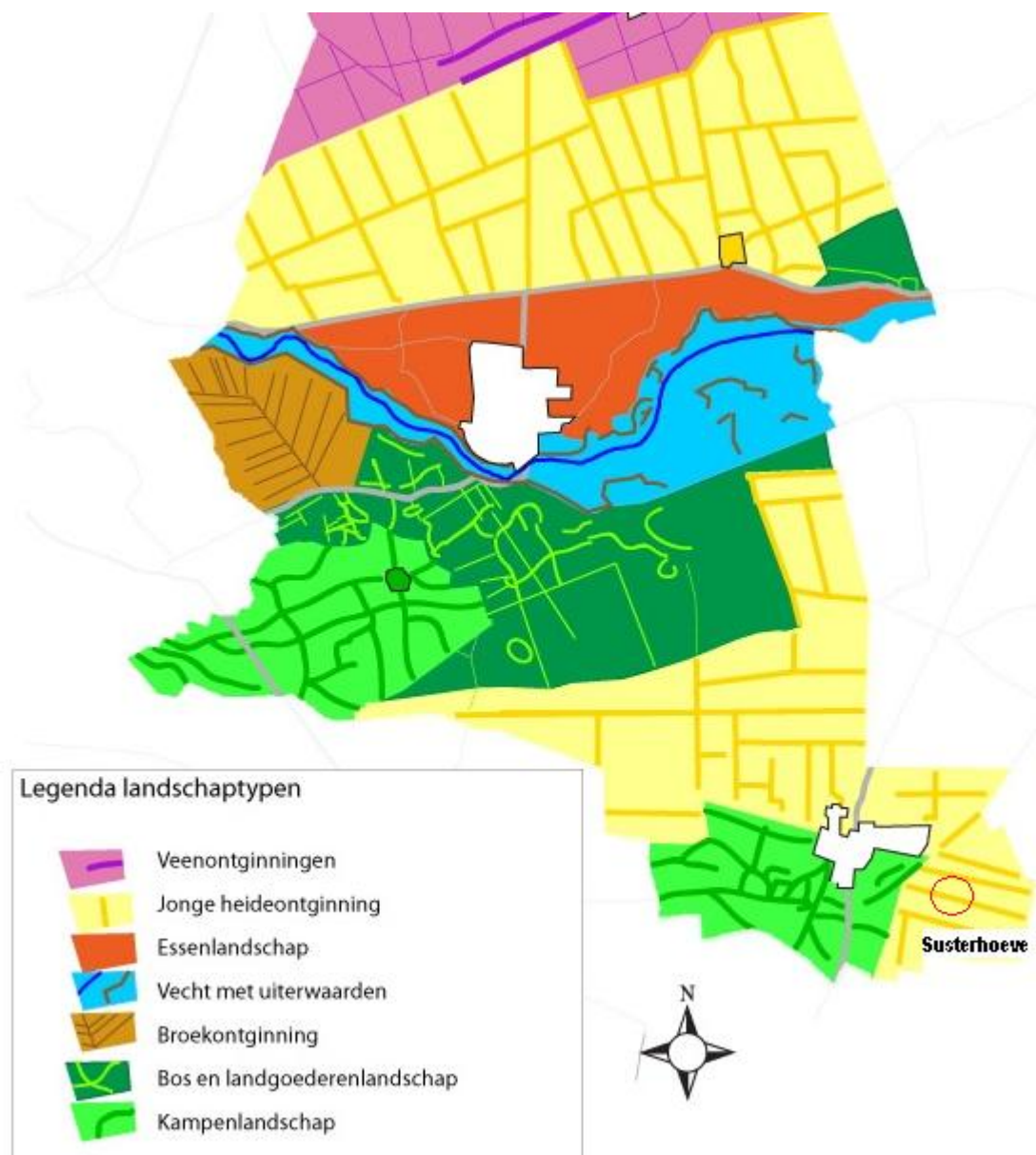
Het plangebied ligt in een zone waar donkerte als ervaring is aangegeven. De donkere gebieden zijn de gebieden waar het 's nachts nog echt donker is, waar je de sterrenhemel kunt waarnemen. Donkerte wordt een te koesteren kwaliteit. De ambitie is de huidige 'donkere' gebieden, ten minste zo donker te houden, maar bij ontwikkelingen ze liever nog wat donkerder te maken. Dit betekent alleen minimaal noodzakelijke toepassing van kunstlicht. Dit vereist het selectief inzetten en 'richten' van kunstlicht.

Figuur 5: Lust- en Leisurelaag: raster betekent donkerte

2.2 LANDSCHAPONTWIKKELINGSPLAN (LOP)

Op 15 februari 2010 is het Landschapontwikkelingsplan voor de gemeente Dalfsen door de gemeenteraad vastgesteld. Een landschapontwikkelingsplan gaat uit van de bestaande kwaliteiten en potenties van het landschap en beschrijft de gewenste ontwikkelingen. Het LOP biedt een kader om ruimtelijke ingrepen in het landschap te toetsen. Voor het landschap van Dalfsen zijn in het LOP de verschillende karakteristieken en de bestaande kwaliteiten benoemd. Voor het heideontginningslandschap (geel op visiekaart) gelden de kwaliteiten openheid (O) en rustige omstandigheden (R). De openheid heeft betrekking op het landschapsbeeld, de rust in de open gebieden heeft betrekking op de waardering door weidevogels. De karakteristiek van het heideontginningslandschap is in hoofdstuk 3 nader uitgewerkt voor het plangebied.

Figuur 6: uitsnede visiekaart LOP Dalfsen: heideontginning (geel)

Landschapvisie

Belangrijk is de versterking van de karakteristieke kwaliteiten van de verschillende landschapstypen en deelgebieden. In het heideontginningslandschap gaat het om de volgende maatregelen:

- Maatregelen in dit gebied moeten gericht zijn op het versterken van een noordzuid gerichte landschapstructuur van bomenrijen langs wegen en watergangen met verspreid poelen;
- Oostwest gerichte wegen zijn niet of beperkt beplant. Daar waar nu beplanting aanwezig is kunnen bomen worden gekapt, of kunnen bomen om-en-om worden gekapt;

- Door middel van erfbeplantingen worden de agrarische bedrijven meer onderdeel van een geheel. Erfbeplanting dient te bestaan uit inheemse soorten en dan bij voorkeur soorten die in dit landschapstype thuishoren zoals eik, esdoorn en berk; Extensief slootkantenbeheer, aanleg poelen en meer natuurlijke oevers vergroot de biodiversiteit en de landschappelijke diversiteit.

De volgende algemene punten worden in de visie benoemd (gelden voor alle deelgebieden):

- Verbeteren beeldkwaliteit (bebouwing en erven);
- Herstel cultuurhistorie en cultuurhistorische elementen (hooibergen, schaapskooien e.d.).

3. KARAKTERISTIEK

3.1 LANDSCHAP

Het erf van de familie Veltmaat/Harink ligt in het plattelandsgedebied 'Schanebroek'. Het gebied bestaat uit open landbouwgronden.

Ontginningslandschap

Het gebied ten zuidoosten van Lemelerveld kenmerkt zich als een grootschalig, open landschap met regelmatige blokvormige kavels. Langs de wegen liggen veelal lange en brede houtwallen. Haaks op de wegen komen ook regelmatig houtwallen of singels voor. De bebouwing bevindt zich met name langs de wegen. Er is vooral veel grasland aanwezig en de grondwaterstand is erg hoog.

Figuur 7: Voorbeeld van openheid heide ontginningslandschap

Bebouwings- en erfkarakteristiek:

De bebouwing staat dwars op of evenwijdig aan de weg, waarbij rekening is gehouden met de structuur van de verkaveling. Er staan relatief weinig burgerwoningen in het gebied. Als boerderij komt het type Hallehuis het meeste voor, maar ook erven met T-huizen komen voor. Ontginningsboerderijen hebben geen streekeigen kenmerken. Ze zijn gebouwd voor de tweede wereldoorlog. De woning en bedrijfsgebouwen liggen nog onder één dak. Dit is ook het geval bij de Susterhoeve. De jongere erven in de heidelandschappen zijn meer 'rechtlijnig' van opzet en hebben veelal minder bijgebouwen.

De traditionele indeling in voor-, zij- en achtererf bestaat uit een heldere scheiding in gebouwen en het gebruik van het voorerf (nutstuin, moestuin, fruitgaard en siertuin) en het achtererf (functionaliteit). Op de erven staan vaak veel solitaire bomen (eik, (knot- en lei)linde, berk, bruine beuk, wilg, es, populier). Door de relatieve openheid vallen deze bomen op. Veel erven hebben een open karakter. De nutstuinen en de voorerven zijn deels omsloten door een haag van beuk, meidoorn of liguster. Op de erven komen singels voor (niet geheel rondom).

Figuur 8: voorbeeld hoe bebouwing en beplanting kunnen worden ontwikkeld in harmonie met de landschappelijke karakteristiek

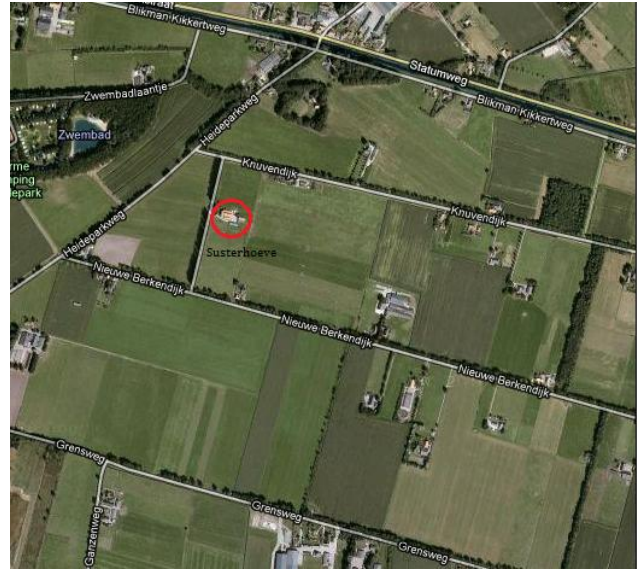
3.2 ERF

Het erf ligt in het heideontginningslandschap, in het buitengebied van de kern Lemelerveld, ook wel aangeduid als Schanebroek. De kenmerken van het ontginningslandschap zijn duidelijk aanwezig: de Knuvendijk, de Heideparkweg en de Nieuwe Berkendijk zijn rechte wegen. Het erf ligt als een blok, op ruime afstand van de weg en de gebouwen op het erf staan haaks op de eigen oprit, die vanaf de Knuvendijk loopt (zie figuur 9). Het ensemble bestaat uit een de boerderij, met voor- en achterhuis, en een oude werktuigenberging. De boerderij heeft een bescheiden volume. De ruimte rondom het erf is in gebruik als weiland.

Erfbeplanting ontbreekt nagenoeg volledig. In de siertuin aan de voorzijde van het erf, staan twee bomen. Een rode beuk en een (treur)wilg. De (treur)wilg staat de rode beuk in de weg en zal op advies van het Oversticht gekapt worden.

In het plangebied kunnen de volgende ecotopen onderscheiden worden:

- Bebouwing (woning en een kapschuur);
- Erfverharding (halfverharding; gebroken puin met dun top laagje grint)
- Opgaande beplanting (bomenrij aan eigen weg; eiken);
- Agrarische cultuurgrond;

Figuur 9: luchtfoto van de Susterhoeve, Knuvendijk 1

Het erf in 2011

Toen de familie Veltmaat/Harink het object aankocht was het erf in zeer vervallen staat. De gebouwen zijn in slechte staat, maar het karakteristieke, met name van het voorhuis, is nog intact. Dit kan niet gezegd worden van het achterhuis. Deze is in zeer slechte staat en het karakteristieke is ook grotendeels verdwenen doordat ramen zijn dicht gemetseld en er nieuwe openingen zijn gecreëerd. Bovendien zijn de originele deuren van het achterhuis door de vorige eigenaar vervangen door kunststof deuren. Dit heeft negatieve invloed op de uitstraling van het achterhuis.

De staat van onderhoud van het bijgebouw is slecht. De vorige eigenaar zal de schuur opknappen volgens afspraak met de gemeente (rood voor rood). De schuur zal gebruikt worden als hobbywerkplaats, onderdak voor dieren en opslag.

De aanplanting van het erf is nu minimaal. De foto's hieronder geven een indruk van de huidige staat van de opstal en de aanplanting van het erf.

Figuur 10: Het achterhuis van een afstand

Figuur 11: Het achterhuis in slechte staat

Figuur 12: Het achterhuis

Figuur 13: Zijaanzicht Susterhoeve, voor- en achterhuis
Inclusief beplanting

Figuur 14; Het voorhuis, de karakteristieke uitstraling

Figuur 15; Zijaanzicht Susterhoeve.

4. HET PLAN

4.1 ADVIES OVERSTICHT

Oversticht heeft een reactie gegeven op de ideeën van de initiatiefnemers. Hieruit kwamen de volgende zaken naar voren:

- Als voorwaarde van de herontwikkeling van het erf moet het herstel van een 'groene jas' om het erf plaatsvinden. Dit houdt in dat enkele singels en/of bomenrijen en enkele hagen en losse bomen met streekeigen soorten moeten worden aangeplant. Deze 'jas' hoeft niet aaneengesloten te zijn. Behoud van doorzichten naar het landschap en vanuit het landschap naar de gebouwen toe is ook gewenst. Het advies luidt om in aanvulling op de bomenrij aan één zijde een rij met bomen aan te planten.
- Behoud van de rode, markante beuk op het voorerf. De treurwilg moet gekapt worden omdat deze te dicht op de beuk staat. De kronen raken elkaar. Dit gaat op termijn ten koste van beide bomen. De beuk past bij het sierlijke karakter van de boerderij. Op het erf kan een andere solitaire boom, zoals een linde, eik of kastanje, worden herplant.
- Bescheiden hekwerken en verlichting. Verlichting tegen de gevel en bij voorkeur met sensor. Houten hekwerken zijn passend als weidehek. Het Oversticht adviseert na te gaan of er in het gebied van 'Lemele' typische hekwerken zijn. Een zwaar houten Twents hekwerk heeft kwaliteit, maar is in deze streek minder passend.
- Het verleggen van de toerit is mogelijk. Zo ontstaat meer terrasruimte bij de appartementen aan de zuidzijde. De terrassen kunnen afgezet worden met een haag.
- Een lange waslijn, gewenst vanuit de initiatiefnemers, is passend op het erf.
- Paden (gemaaid en halfverhard) zijn een functionele en passende toevoeging op het erf.
- Een moestuin/bloementuin, fruitgaarde en (speel)weide zijn functioneel en passend op het erf. Zij voegen iets toe aan de ruimtelijke kwaliteit van het 'agrarisch' erfensemble. Bij voorkeur spelaanleidingen en speeltoestellen met een robuuste natuurlijke uitstraling. Het is niet noodzakelijk de weide geheel te omhagen, een raster met palen en draad is ook passend.
- De parkeerplaatsen zijn gewenst nabij het bijgebouw (strook), halfverhard.
- Bijgebouwen als een (werk)schuur, houthok, kippenhok moeten nabij de boerderij geplaatst worden. Een kas kan geplaatst worden in de moestuin/bloementuin, nabij de andere bijgebouwen.

Bebouwing:

Als voorwaarde wordt gesteld dat bij de herontwikkeling van het achterhuis het originele karakter als uitgangspunt wordt genomen. In het voorstel wordt de originele staat onvoldoende gerespecteerd door de nieuwe gevelindeling, het plaatsen van dakkapellen en het veranderen van het dakprofiel.

Voor de herontwikkeling stelt het Oversticht de volgende voorwaarden:

- Uitgangspunt voor de lichttoetreding zijn de bestaande posities en indeling van de gevelopeningen.
- Bij renovatie zijn de originele materialen en details het uitgangspunt (pannen, stenen, luiken, deuren, vensters, etc.)
- Dakkapellen op het achterhuis zijn niet passend. Voor lichttoetreding adviseren wij dakramen of een centrale ingreep.
- Het profiel van de 3 kappen moet duidelijk herkenbaar blijven. Indien er doorlopen worden gecreëerd gebeurt dit terugliggend en vormt dit een ondergeschikte toevoeging (ander materiaal in donkere kleuren).
- Het onderscheid tussen het voor- en het achterhuis kan worden versterkt door het tussenlid aan te passen, door het materiaal te wijzigen, of donkerder te verven tot aan de voorgevels van het achterhuis. Door het voorhuis een tint donkerder te verven zal deze beter passen in het landschap. Het is niet wenselijk het achterhuis wit te maken. De rode steen is in deze streek kenmerkend voor een agrarisch volume. De gevraagde investering in ruimtelijke kwaliteit kan vanuit de VAB-regeling (Vrijgekomen Agrarische Bebouwing) kan op bovenstaande aspecten worden ingezet. Enkele voorbeelden van mogelijke ingrepen zijn te zien in de onderstaande figuren 17 – 20

Conclusie van het Oversticht

In het voorstel voor de herontwikkeling van het achterhuis wordt het originele karakter onvoldoende gerespecteerd door de nieuwe gevelindeling, het plaatsen van dakkapellen en het veranderen van het dakprofiel. Voorwaarde voor deze herontwikkeling is dat het originele karakter van het achterhuis als uitgangspunt wordt genomen.

Voor de inrichting van het erf stelt het Oversticht de voorwaarde van de 'groene jas' om het erf te herstellen door de aanplant van de singel en een bomenrij. Binnen dit groene kader kunnen de gewenste functies een plek krijgen.

Figuur 17: karakter van bestaande openingen

Figuur 18; het gebruik van het karakter van bestaande openingen

Figuur 19: Oude gevel

Figuur 20: heldere centrale ingreep voor lichttoetreding

4.2 WENSEN FAMILIE

De familie Veltmaat/Harink kan zich grotendeels vinden in de advisering van de ervenconsulent. Op een enkel punt heeft de familie andere inzichten:

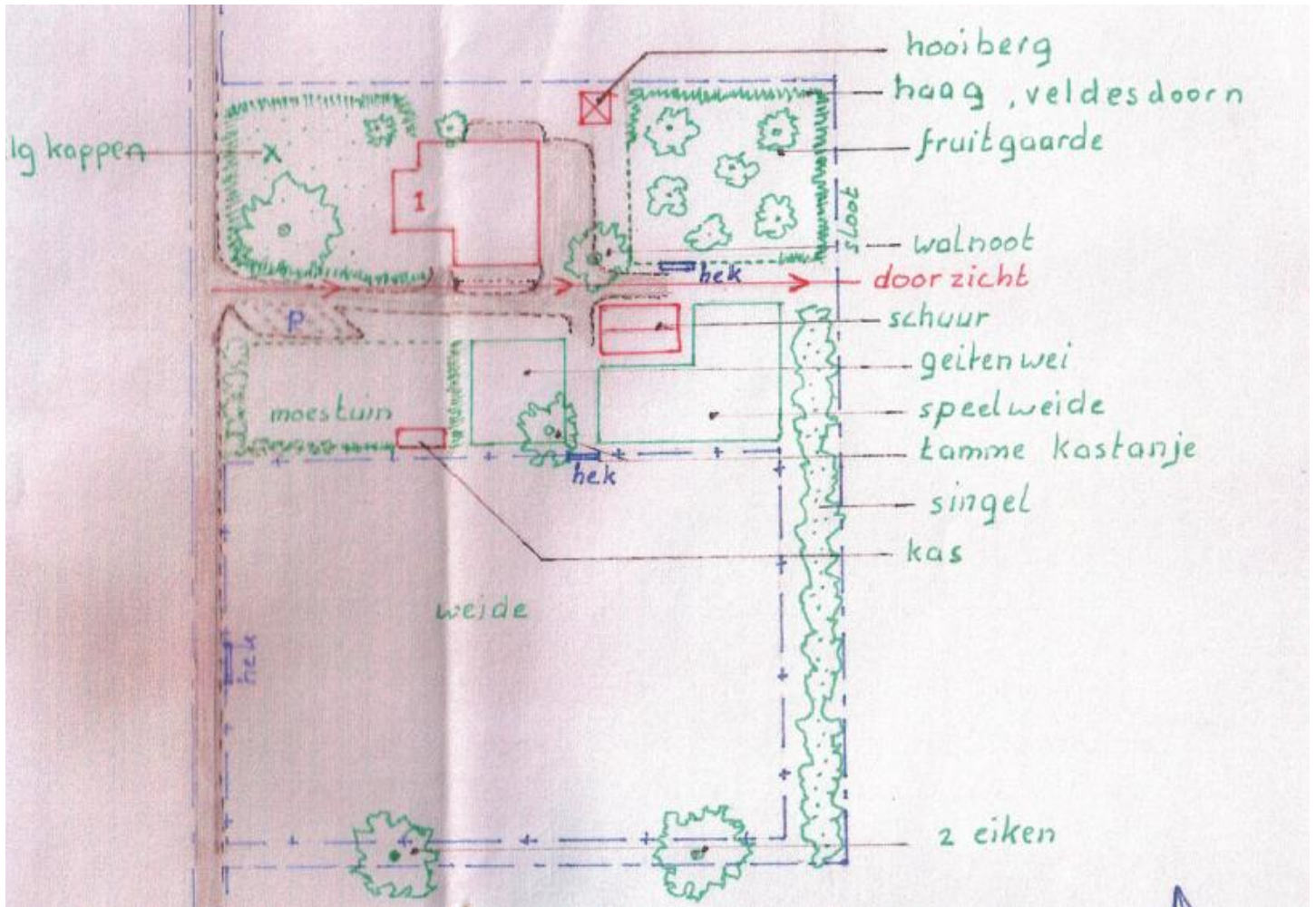
De familie is het niet eens met de opmerking over het behoud van het originele karakter van het achterhuis. Deze is in zeer slechte staat waardoor het karakteristieke grotendeels is verdwenen doordat ramen zijn dicht gemetseld en er nieuwe openingen zijn gecreëerd. Bovendien zijn de originele deuren van het achterhuis door de vorige eigenaar vervangen door kunststof deuren. De voorgestelde wijzigingen zijn naar inzicht van de familie gewenst en in een vervolgend overleg met het Oversticht ook goedgekeurd.

4.3 HETONTWERP

De komende tijd zal de familie hard werken om het totale plaatje gereed te maken. De boerderij wordt grondig gerestaureerd. Het voorhuis zal fungeren als woning voor de familie en het achterhuis (de deel) zal de functie krijgen van woonvorm voor mensen met een verstandelijke beperking waar appartementen, een gezamenlijke huiskamer en een ruimte voor de dagbesteding zullen komen.

Afhankelijk van de wensen van de bewoners en mogelijkheden wordt het erf opnieuw ingericht. Achtereenvolgens betekent dat het volgende (zie figuur 16):

- Er komt een terras voor het achterhuis;
- Er komen solitaire bomen (2x) op het erf;
- Er komt een moestuin, kruidentuin en bloementuin rechts naast de boerderij, inclusief een kas;
- Er komt een boomgaard (Hoogstam fruitbomen) achter de boerderij;
- Er wordt een speelweide gemaakt rechtsachter (voetbalveldje, schommel, basketbalnet, etc.);
- Er komt een weide voor hobbydieren. De familie denkt aan kippen en geiten. Er komt een voederplek. Afrastering weide: gekloofde eikenpalen met gaas. Entrees worden voorzien van houten landhekken.
- Parkeerplaatsen. Er komen 5 parkeerplaatsen voor personeel, eigen gebruik en bezoekers. De erfverharding zal halfverharding worden (gebroken puin, eventueel met dunne toplaag van grint);
- Er komt een waslijn;
- Er worden wandelpaden aangelegd op het erf. Paden van gras (kort gemaaid) en paden met half verharding (gemalen puin);
- Er wordt een houtsingel aangelegd;
- Siertuin en beukenhaag aan de voorzijde blijft in de huidige staat;
- Landhek naast de bestaande kapschuur wordt verplaatst;
- De oprit wordt verplaatst achter de heg;
- Wens: hooiberg links achter het achterhuis.

Figuur 16: erf-inrichtingsschets Knuvendijk 1 Lemelerveld

4.3 TERUGKOPPELINGBELEID

In de Omgevingsvisie worden per laag normerende en richtinggevendende uitspraken gedaan. Hieronder is verwoord op welke wijze het plan aansluit bij deze uitspraken.

Laag 1: dekzandvlakte en ruggen.

- Norm: Dekzandvlakten en ruggen krijgen een beschermende bestemmingsregeling, gericht op instandhouding van de hoofdlijnen het huidige reliëf.

Voorliggend plan sluit hierbij aan. Het huidige reliëf blijft gehandhaafd.

- Richting: Als ontwikkelingen plaats vinden, dan dragen deze bij aan het beter zichtbaar en beleefbaar maken van de hoogteverschillen en het watersysteem. Beiden zijn tevens uitgangspunt bij (her)inrichting.

Het erf van de Susterhoeve blijft behouden en wordt landschappelijk ingepast.

- Richting: Bij ontwikkelingen is de (strekings)richting van het landschap, gevormd door de afwisseling van beekdalen en ruggen, het uitgangspunt.

Zie vorig punt: het erf blijft behouden en wordt landschappelijk ingepast.

Laag 2: Jonge heideontginningslandschap

- **Richting:** Als ontwikkelingen plaats vinden in de agrarische ontginningslandschappen, dan dragen deze bij aan behoud en versterking van de dragende lineaire structuren van lanen, bosstroken en waterlopen en ontginningslinten met erven en de kenmerkende ruimtematen.

De Knuvendijk, de Heideparkweg en de Nieuwe Berkendijk en het erf van de Susterhoeve behoren tot de dragende structuren van het heideontginningslandschap. Door het erf met een 'groene jas' te ontwikkelen wordt ingezet op behoud van een karakteristiek erf met landelijke uitstraling. Doordat de ontwikkelingen op het erf zelf plaatsvinden blijft de kenmerkende ruimtemaat behouden.

Laag 3: n.v.t.

Laag 4: donkerte

- **Richting:** In de donkere gebieden alleen minimaal noodzakelijke toepassing van kunstlicht. Dit vereist het selectief inzetten en 'richten' van kunstlicht.
Verlichting wordt op de Susterhoeve minimaal toegepast, wat noodzakelijk is voor de bewoners. Hierbij zal wel rekening gehouden moeten worden met de beperking van de bewoners.
- **Richting:** Veel aandacht voor vermijden van onnodig kunstlicht bij ontwikkelingen in het buitengebied.
Zie bovenstaand punt.

COLOFON

Project	De Susterhoeve, Thuis V.O.F., woonvorm voor mensen met een verstandelijke beperking
Opdrachtgever	Familie Veltmaat/Harink Knuvendijk 1 8151 PM LEMELERVELD
Uitvoering	Ruimtelijk Adviesbureau D»Concreet. Waterstraat 163 6541 TG NIJMEGEN Drs. S. Veltmaat
Datum	11 december 2011

D»CONCREET.
Duurzaam advies